

ORDET ÄR FRITT

LÄRARHANDLEDNING

Statens medieråd

NO HATE
SPEECH
MOVEMENT

ORDET ÄR FRITT

– MEN BEHÖVER DU

SÄGA ALLT DU TÄNKER?

Text: Statens medieråd

Form: Intellecta

Omslagsbild: Ordet är fritt, illustration Johan Unenge

Statens medieråd 2017

Lärrarhandledning

Vi har alla stött på nättroll i vår nätvardag. Barn och ungdomar är särskilt utsatta på sociala medier. En del har säkert trollat själva, mer eller mindre omedvetet. Under senare år har tonläget på nätet höjts allt mer. Dagligen scrollar vi förbi hot och hatiska budskap som utanför internet vore otänkbara. Allt fler drar sig också för att skriva vad de tycker av rädsla för att drabbas av hatiska och sexistiska budskap.

Insatser behövs på många olika nivåer i samhället. Det går inte att förbjuda nättroll, däremot finns lagar mot brott som förtal, sexuella trakasserier och olaga hot. Men det räcker inte, särskilt då en stor del av näthatet kan vara lagligt men ändå såra, skrämma, kränka och tysta. Alla kan drabbas och studier visar att flickor och kvinnor utsätts oftare, särskilt för sexistiska kommentarer och hot om sexuellt våld. Ord som hora, subba och slampa har blivit vardag för många flickor och kvinnor.

Skolan spelar en viktig roll i att stärka barns och ungas medie- och informationskunnighet, MIK, det vill säga kunskap och förmågor som behövs i vår digitala samtid. Ytterst handlar MIK om att minimera risker och att maximera möjligheter i medievardagen.

Upplägg

Lärrarhandledningen består av två moduler med två lektionsförslag i varje. Lektionerna i varje modul fungerar bäst om de används tillsammans under 2–4 lektioner à 40 minuter (beroende på elevernas intresse och förutsättningar). Lektionerna kan också användas separat, men då kan en kort introduktion behövas för att ge eleverna tillräckliga förkunskaper.

Metodmaterialet består av:

- Serieboken *Ordet är Fritt* <https://statensmedierad.se/download/18.464f03f15de5aa06696f95f/1503308350125/Ordet-ar-fritt.pdf>
- Lärrarhandledning med guider till lektionsupplägg och övningar samt arbetsblad.

Förberedelse

I varje lektionsförslag finns tips om vad du som lärare behöver förbereda. Sist i handledningen finns facit till övningarna samt kopplingar till skolans styrdokument.

Att tänka på

Att prata om utsatthet, kränkande handlingar eller trakasserier kopplade till olika diskrimineringsgrunder kan väcka starka känslor. Det finns antagligen elever i ditt klassrum som har blivit utsatta eller kanske har kränkt andra. De flesta har säkert upplevt situationer där de sett på när andra har kränkts. Några kanske har försökt ingripa och då själva drabbats av hot och hat. Förklara gärna för eleverna att just dessa lektioner inte ska handla om nät-hat i klassen eller skolan, utan om att diskutera frågorna generellt och ur ett samhällsperspektiv. Samtidigt är det viktigt att förmedla hur elever som vill berätta om sådana kränkningar och få hjälp ska gå tillväga.

Fokus på sexistiskt hat och könsroller

Den här lärarhandledningen bygger på boken *Ordet är Fritt* som har ett särskilt fokus på näthat kopplat till sexistiska budskap. I den samsas berättelser ur verkliga livet med forskning och strategier och fakta om vad lagen säger, allt i serieform och ofta med rå humor och hårt språkbruk. Det kan vara nödvändigt att ge eleverna en så kallad triggervarning innan de läser serierna i boken. Förklara att innehållet kan upplevas som provocerande, kränkande eller obehagligt, och att syftet är att motverka hat och hot på nätet.

I *Ordet är fritt* speglas frågor som rör näthat och yttrandefrihet ur olika perspektiv. De flesta av förövarna i serieboken är pojkar och män, medan de utsatta oftast är flickor och kvinnor. Så ser det också ut i verkligheten, enligt en lång rad studier. Ta höjd för att bilderna av manligt och kvinnligt i serierna kan leda till att pojkar och unga män kan känna sig utpekade och/eller oskyldigt anklagade. Därför kan det vara viktigt för dig som lärare att förbereda svar och strategier som motverkar att pojkar ska behöva känna kollektiv skuld. Tanken med lektionerna är inte att problematisera vissa grupper utan att ge eleverna möjlighet att reflektera, nyansera och fördjupa sina kunskaper och tankar kring näthat – och hur det kan motverkas.

Mer information finns på statensmedierad.se/nohate

Lektionsupplägg

I HUVUDET PÅ ETT NÄTTROLL

Hot och hat i sociala medier är en del av vardagen för vissa människor. I denna övning fokuserar vi på de psykologiska processer som kan ligga bakom behovet av att såra, kränka och skapa starka reaktioner.

Material

- Serieboken *Ordet är Fritt* <https://statensmedierad.se/download/18.464f03f15de5aa06696f95f/1503308350125/Ordet-ar-fritt.pdf>
- Arbetsblad

Metod

Upplägget innehåller två lektioner där eleverna arbetar enskilt, i par och/eller grupp samt i helklass. De läser, inhämtar fakta, analyserar samt skapar själva. Som stöd i arbetet med att plocka ut, sortera och analysera informationen i serieform använder eleverna arbetsblad som fylls i.

Syfte

Eleverna ges möjlighet att reflektera över sitt eget och andras beteende på nätet, samt kan fundera över hur sexistiska och/eller hatiska budskap kan motverkas. De undersöker vilka faktorer som kan leda till ökad *disinhibition*, eller sänkta trösklar i kommunikation på nätet. De söker svar på frågor som varför en del människor nättrollar mer än andra, och hur hjärnans lustcentrum och behovet av social bekräftelse kan öka jakten på såväl positiva som negativa reaktioner. Eleverna utforskar också hur samhällets normer och varje individs värderingar, världsbild och grupptillhörighet kan påverka nätbeteendet.

Tidsåtgång

Cirka 40 minuter per lektion/övning. Om du har en aktiv klass som gillar att diskutera kan både genomgång och andra moment dra ut på tiden och kanske behövs då en andra lektion eller del av en lektion.

Lektion 1. Så skapas ett nättroll

Förberedelse

- Kopiera arbetsbladen *Så skapas nättroll* och *Bilden av andra och oss själva* och serien *I huvudet på ett nättroll* i *Ordet är fritt* (sid. 52–70). Serien kan förstås också delas med eleverna som PDF, i sin helhet eller i delar.
- Ha material tillgängligt beroende på vilken metod eleverna vill använda för sitt serieskapande, exempelvis papper, pennor, sax och tejp eller ett digitalt ritprogram.

Gör så här

1. Berätta kort att ni tillsammans ska utforska de psykologiska mekanismer och behov som driver de så kallade nättrollen.
2. Be eleverna säga vad de tänker på när de hör ordet nättroll? Skriv upp tankar och förslag på tavlan så att alla kan se.
3. Använd handuppräckning och fråga hur ofta eleverna stöter på nättroll i sin nätvardag. Varje dag? Flera gånger om dagen? Varje vecka? Sällan?
4. Låt eleverna läsa Frida Malmgrens serie *I huvudet på ett nättroll*. De läser enskilt, och du kan välja att låta alla läsa hela, eller låta olika elever läsa olika delar av serien.
5. Dela upp eleverna i par eller mindre grupper. Dela ut och gå igenom arbetsbladet *Så skapas nättroll*. Om de blir klara tidigt kan de gå vidare med arbetsbladet *Bilden av andra och oss själva*. Du som lärare kan förstås välja att dela upp arbetsbladen mellan olika par/grupper redan från början, eller ge något av bladen som läxa.
6. Låt paren/grupperna berätta om sina reflektioner för klassen eller redovisa skriftligt, i form av de ifyllda arbetsbladen.
7. Om redovisningen har hållits i helklass, lämna ordet fritt för gemensam reflektion. Håller alla med om allt? Känns kunskapen ny, felaktig eller bekräftande? Saknas några bakgrundsfaktorer?
8. Avsluta med att berätta vart eleverna kan vända sig om de vill veta mer eller få råd och stöd. Du hittar tips om detta på:

<https://statensmedierad.se/nohate>

Lektion 2: Ombytta könsroller

Eleverna leker med könsroller i serieform med bilder och pratbubblor. De utgår ifrån serier i *Ordet är fritt* som till exempel *Vi har match varenda jävla dag* av Elin Lucassi (sid. 90–100).

Förberedelser

- Kopiera arbetsbladen *Språkbruk 1 och 2* och serier/serierutor som eleverna ska arbeta med, eller dela som PDF:er eller bilder.
- Ha material tillgängligt beroende på vilken metod eleverna vill använda för sitt serieskapande, exempelvis papper, pennor, sax och tejp eller ett digitalt ritprogram.

Gör så här

1. Förklara att eleverna ska göra om existerande serier (enstaka rutor eller hela sidor) ur *Ordet är Fritt*. De kan rita, klippa och klistra eller skapa digitalt. Eleverna kan arbeta enskilt, men helst i par eller grupp.
2. Dela ut elevuppgiften. Eleverna kan välja ett uppgift, blir de klara tidigt går det bra att fortsätta med ytterligare uppgift.
3. Arbetet kan presenteras muntligt inför klassen, eller med färdiga serier och ifyllda arbetsblad. Kanske sätter ni ihop en egen serietidning på papper eller digitalt med elevernas omgjorda serierutor.
4. Om tid finns kan eleverna skapa egna serier, till exempel med hjälp av bilder från nätet. Låt gärna texten i pratbubblorna vända upp och ned på könsroller och andra stereotypa roller.

Elevuppsdrag: Ombytta könsroller

1. Vad händer om de manliga nättrollen är tjejer? Om de utsatta är killar?

Gör om och gör tvärtom med serierutor så att könsrollerna blir ombytta.

- Byt plats på pratbubblorna, eller byt kön på figurerna.
- Låt nättrollen bli de utsatta, och de utsatta bli nättroll.
- Behöver texten i pratbubblorna skrivas om? Krävs andra ord och uttryck för att det ska kännas verklighetstroget? Använd gärna arbetsbladet *Språkbruk 1* för att testa och jämföra ord och uttryck utifrån manliga och kvinnliga könsroller och normer.
- När serien är klar, läs och känn efter. Känns hoten/hatet annorlunda när avsändaren är en tjej och mottagaren en kille?
- **Reflektera:** Tror du att andra psykologiska processer och faktorer spelar in när könsrollerna är ombytta? Eller är det bara våra egna fördomar som gör att det känns annorlunda?

2. Vad händer om både nättroll och de utsatta är tjejer respektive killar?

I *Ordet är fritt* handlar de allra flesta serierna om killar som utsätter tjejer för hot och hat.

- Blir något annorlunda i situationer där tjejer hatar och trakasserar andra tjejer, eller när killar går på andra killar?
- Undersök genom att skapa serierutor där könsrollerna är ombytta och killar hotar killar, tjejer hatar tjejer.
- "Byt kön" på figurerna.
- **Fundera:** Behöver ni förändra språket och/eller hotens innehåll och karaktär för att det ska kännas verkligt? Använd gärna arbetsbladet *Språkbruk 2* för att testa och jämföra ord och uttryck utifrån manliga och kvinnliga könsroller och normer.
- Fundera på om ni upplever att tjejer/killar brukar reagera annorlunda på hot och hat från ett nättroll av, till synes, samma kön?
- Tänk efter: Är det verkligen skillnad, eller hör vi bara olika saker för att vi har sett trollets profiltbild?

Arbetsblad: Så skapas nättroll

Varför kan människor bete sig illa och säga saker på nätet som de inte skulle våga säga ansikte mot ansikte? Sök svaren på de här frågorna i Frida Malmgrens serie *I huvudet på ett nättroll*.

1. Vad är inhibition?
2. Vad är disinhibition?
3. Vilka är de sex psykologiska faktorer som tillsammans leder till disinhibition?

Faktorer	Effekter för nättroll
1.	
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
2.	
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
3.	
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
4.	
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
5.	
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
6.	
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	

Arbetsblad: Bilden av andra och oss själva

Hur påverkas vårt beteende på nätet av att vi möter andra och jämför oss med dem på avstånd, via en skärm? Sök svaren på frågorna i Frida Malmgrens serie *I huvudet på ett nättroll*.

Frågor	Svar
Vad är deindividualisering?	
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
Hur har olika grupper påverkats av deindividualisering genom historien? Ge exempel?	
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
Hur påverkas vår bild av andra människor när vi bara möter dem via en skärm, på avstånd?	
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
Hur påverkas vårt beteende på nätet av att det saknas självskrivna auktoriteter och regler?	
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
Vilka diskriminerar värst på internet? De som har högt eller lågt självförtroende? Varför är det så?	
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
Hur kan ens olika grupptillhörigheter påverka beteendet på nätet?	
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	

Arbetsblad: Språkbruk 1

Hur påverkas språkbruket, hoten och hatet på nätet av könsroller och stereotyper? Prova dig fram. Skriv om, skriv nytt. Reflektera till sist över vilka reaktioner en flicka eller ung kvinna möter om hon formulerar sina hatbudskap och hot som en stereotyp man.

Kille trollar tjej

Tjej trollar kille

Reflektioner

The worksheet consists of three columns of speech bubbles. Each column has four bubbles arranged vertically. The first column is titled 'Kille trollar tjej', the second 'Tjej trollar kille', and the third 'Reflektioner'. Each title has a red arrow pointing to the top of the first speech bubble in its respective column. The speech bubbles are empty, intended for the user to write their responses.

Arbetsblad: Språkbruk 2

Hur påverkas språkbruket, hoten och hatet på nätet av könsroller och stereotyper? Prova dig fram. Skriv om, skriv nytt.

Kille trollar kille

Tjej trollar tjej

Reflektioner

Lektionsupplägg

ÄR NÄTET ETT LAGLÖST LAND?

Idag är vi alla publicister, eller producenter i sociala medier, inte minst i kommentarsfälten. Dock varierar kunskapen om vad som gäller juridiskt på nätet. Denna övning syftar till att öka kännedomen om vad som är lagligt och olagligt.

Material

- Serieboken *Ordet är Fritt* <https://statensmedierad.se/download/18.464f03f15de5aa06696f95f/1503308350125/Ordet-ar-fritt.pdf>
- Arbetsblad

Metod

Upplägget innehåller två lektioner där eleverna arbetar enskilt, i par och/eller grupp samt i helklass. De inhämtar fakta, analyserar samt skapar egna serier. Som stöd i arbetet med att plocka ut, sortera och analysera informationen i serieform använder eleverna arbetsblad.

Förberedelse

- Se till att ha utrymme för elevernas arbete i grupp.
- Om du vill visa ett eget exempel (lektion 1) och/eller välja kommentarstrådar som underlag till elevernas egna serier (lektion 2), förbered detta.
- Kopiera arbetsblad *Lagligt eller olagligt på nätet och Skapa en serie och serien Är nätet ett laglöst land* av Stephanie Abdallah, ur *Ordet är Fritt* (sid. 85–88), om du inte vill dela den digitalt.
- Ha material tillgängligt beroende på vilken metod eleverna vill använda för sitt serieskapande, exempelvis papper, pennor, sax och tejp eller ett digitalt ritprogram.

Syfte

Eleverna undersöker vad som gäller juridiskt på nätet kring allt från hot och kränkningar till publicering av bilder och filmer. Lektionen ger också kunskap om hur eleverna själva kan agera om de möter kränkningar eller misstänker lagöverträdelse på nätet. Här ges möjlighet att analysera och reflektera över det eleverna och personer i deras nätverk publicerar i olika kanaler.

Tidsåtgång

Cirka 40 minuter per lektion/övning. Om du har en aktiv klass som gillar att diskutera kan både genomgång och andra moment dra ut på tiden och kanske behövs då en andra lektion eller del av en lektion. Lektion 2, där eleverna skapar egna serier, kan även göras under två lektioner, om högre ambitioner finns i själva serieskapandet än att lära av processen.

Lektion 1. Är nätet ett laglöst land?

1. Berätta att eleverna ska undersöka vad som gäller juridiskt på nätet. Om du vill, illustrera med ett exempel ur serien *Är nätet ett laglöst land*, eller välj ett eget exempel från nätet som du tror kan intressera just dina elever. Be dem fundera tyst ett par minuter. Lagligt eller olagligt? Rätt eller fel?
2. Fråga om några av eleverna vill dela med sig av vad de tror och ge till sist det rätta svaret om det behövs.
3. Eleverna får arbeta i par med arbetsbladet *Lagligt eller olagligt på nätet*. De börjar med att fylla i mittenkolumnen.
4. Dela därefter serien *Är nätet ett laglöst land* och låt varje par läsa, kontrollera fakta och skriva rätt svar i den sista kolumnen.
5. Eleverna reflekterar och diskuterar i grupper om 3–4. De kan använda frågorna nedan som stöd.
6. Samla klassen och be om synpunkter/reflektioner.
7. Avsluta med att berätta vart eleverna kan vända sig om de vill veta mer eller få råd och stöd. Du hittar tips om detta på statensmedierad.se/nohate.

Diskussionsfrågor

- Var det svårt eller lätt att veta vad som gällde juridiskt?
- Vet de flesta barn och unga vad som är olagligt att göra på nätet?
- Vet de flesta vuxna vad som är olagligt att göra på nätet?
- Tänker du ofta på om sånt du gör eller upplever på nätet är lagligt eller inte?
- Vad gör du om du ser något som du tror är olagligt?
- Tror du att de som hotar och hatar på nätet blir avskräckta av hårdare lagar?
- Vad kan kränkningar, hot och hat på nätet få för konsekvenser för:
  - Den som utsätts?
  - Den som utsätter?
  - För samhället i stort?

Lektion 2: Skapa med kommentarer

Eleverna gör egna serier i arbetsblad *Skapa en serie* om sexistiska och hatiska budskap på nätet, inspirerade av *Ordet är fritt*. Texten i pratbubblorna hämtas från ett autentiskt kommentarsfält utom i den sista rutan, där den som utövat näthatet ska få känna på en konsekvens av sitt handlande.

1. Förklara att eleverna ska arbeta i par eller grupper och skapa egna serier med utgångspunkt från ett kommentarsfält där nättroll härjar.
2. Be om förslag på vilka konsekvenser hot och hat på nätet kan få. Skriv upp så att alla ser. Det kan handla om juridiska konsekvenser som polisanmälan, eller svar på tal från den utsatta eller andra i kommentarstråden. Ibland är det svårt att få någon dömd, då en del är lagligt enligt juridiken, även om det är både elakt och kränkande.
3. Om du själv har valt ut kommentarstrådar som underlag, dela en till varje par/grupp. Ge dem annars 5–10 minuter att leta upp bra exempel.
4. Dela arbetsbladet *Skapa en serie*. Eleverna skissar sina idéer i en storyboard och färdigställer sedan serien med minst tre rutor, på papper eller digitalt. Några kanske vill göra animationer eller ta egna bilder.
5. Serierna presenteras i helklass. Diskutera konsekvenserna som valts av eleverna. Går några av dessa kanske över gränsen för vad som är lagligt?
6. Avsluta med en uppsamling i helklass. Berätta var eleverna kan hitta mer information om de vill anmäla ett brott eller få råd och stöd kring juridik på nätet. Du hittar tips om detta på statensmedierad.se/nohate.

Arbetsblad: Lagligt eller olagligt på nätet

Hur påverkas vårt beteende på nätet av att vi möter andra och jämför oss med dem på avstånd, via en skärm? Börja med att fylla i mittenkolumnen. Kontrollera sedan svaren i serien *Är nätet ett laglöst land* av Stephanie Abdallah.

Detta har hänt	Olagligt?
En person skriver att den vill ha sex med mig, trots att jag inte vill.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i>	
En pensionär fotade mig på stan utan att fråga.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i>	
Någon skriver på nätet att jag är ful och dum i huvudet.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i>	
En person skriver till mig hela tiden fast jag inte vill.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i>	
Min klasskompis har ett hakkors som profilbild.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i>	
En person hotar mig på sociala medier hela tiden.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i>	
En kompis har skickat vidare en nakenbild jag skickade till hen.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i>	
Någon skrev "idiotjävel" på min Facebookvägg.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i>	
En person har hotat mig med stryk på Snapchat.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i>	

Arbetsblad: Skapa en serie

Skapa en serie om näthat med citat från äkta nättroll i ett riktigt kommentarsfält. I serien ska dock personerna träffas i verkligheten och prata ansikte mot ansikte.

Serien ska innehålla minst tre rutor. I sista rutan ska nättrollen få uppleva konsekvenser av sina handlingar. Här får ni använda er kunskap och fantasi.

Gör så här

1. Bestäm vilket kommentarsfält och vilka kommentarer er serie ska bygga på.
2. Välj en bit av konversationen där en eller flera personer trollar, och en eller flera personer blir utsatta.
3. Skissa en enkel storyboard med förslag till bilder och text. Glöm inte att sista rutan ska illustrera konsekvenser av näthatarens handlingar. Ni väljer själva vad konsekvensen blir, utifrån gällande lagar och regler eller egna idéer. Kanske vill ni använda humor, eller slå tillbaka med snällhet?
4. Skapa den färdiga serien. Ni kan rita och skriva, ta egna bilder eller hämta från nätet, klippa, klistra eller animera. Välj ett arbetssätt som ni gillar.
5. Publicera serien om ni vill men var noga med att inte göra något olagligt! Ni får till exempel inte sprida någons namn och/eller bild utan tillstånd.

Hämta text till pratbubblorna i ett äkta kommentarsfält.

Hämta text till pratbubblorna i ett äkta kommentarsfält.

Vad är konsekvensen för näthataren?

FACIT TILL ARBETSBLAD

Arbetsblad: Så skapas nättroll

Varför kan människor bete sig illa och säga saker på nätet som de inte skulle våga säga ansikte mot ansikte? Sök svaren på de här frågorna i Frida Malmgrens serie *I huvudet på ett nättroll*.

1. Vad är inhibition?

Förmågan att hejda en impuls eller ett beteende.

2. Vad är disinhibition?

Motsatsen, att man agerar direkt.

3. Vilka är de sex psykologiska faktorer som tillsammans leder till disinhibition?

Faktorer	Effekter för nättroll
1. Jag är anonym.	Anonymiteten gör att vi känner att vi inte behöver ansvara eller ta konsekvenser för vårt beteende. Man kan till och med hävda/känna att beteendet inte har med ens egen identitet att göra.
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
2. Ni kan inte se mig.	Även om mottagaren vet vem du är innebär det att du slipper oroa dig för saker som att stamma, svettas eller hur du ser ut, vilket minskar hämningar och du kan själv välja hur du vill framstå. Du ser inte heller mottagarens ansiktsuttryck om du säger något elakt, vilket nog skulle göra att du kom av dig i vanliga livet.
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
3. Tidsaspekten.	På nätet behöver du inte hantera andras reaktioner direkt. Trollet kan därför göra en känslomässig hit-and-run, så det blir lättare att vräka ur sig lite vad som helst.
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
4. Det händer bara i mitt huvud.	Det är lätt att feltolka när vi inte ser eller hör mottagarens mimik, tonläge och så vidare. Enligt forskare skapar vi då själva en röst åt den andra och kan även tillskriva den olika egenskaper. Det gör att samtalet på nätet upplevs som mindre verkligt än om det hänt live, som en inre dialog.
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
5. Det är bara ett spel.	Effekten ovan, att saker bara händer i någons huvud, bidrar till att det som händer på nätet ibland är som ett spel där inte vanliga sociala regler gäller. Som om det man skriver försvinner när man går offline.
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
6. Vi är jämlika.	Internet är demokratiskt, alla har möjlighet att höras. Vilken status du har offline kan påverka hur många du når. Men det finns inga självskrivna auktoriteter eller regler online, så samtalen och relationerna kan bli mer jämbördiga. Utan auktoriteter blir vi också mer benägna att gå över gränsen.
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	

Arbetsblad: Bilden av andra och oss själva

Hur påverkas vårt beteende på nätet av att vi möter andra och jämför oss med dem på avstånd, via en skärm? Sök svaren på frågorna i Frida Malmgrens serie *I huvudet på ett nättroll*.

Frågor	Svar
Vad är deindividualisering?	Process när nätet reducerar och förminskar upplevelsen av egen identitet och ansvar.
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
Hur har olika grupper påverkats av deindividualisering genom historien? Ge exempel?	Deindividualisering är inget nytt fenomen, utan kan hända överallt; i alla grupper. Det hände till exempel i nazityskland och under häxprocessen och händer varje vecka på konserter och fotbollsmatcher. I gruppen gör vi saker som vi inte skulle gjort på egen hand.
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	
Hur påverkas vår bild av andra människor när vi bara möter dem via en skärm, på avstånd?	Vår bild av andra blir förenklad på nätet. Avståndet gör det lättare att avhumanisera någon, att bedöma dem utifrån våra egna fördomar och nedvärdera dem.
<i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i>	

Frågor	Svar
<p>Hur påverkas vårt beteende på nätet av att det saknas självskrivna auktoriteter och regler?</p>	<p>Internet är demokratiskt, Alla har möjlighet att höras. Din status offline kan påverka hur många du når, men det finns inga självskrivna auktoriteter eller regler online, så samtalen och relationerna kan bli mer jämbördiga.</p>
<p><i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i></p>	
<p>Vilka diskriminerar värst på internet? De som har högst eller lågt självförtroende? Varför är det så?</p>	<p>Ju bättre självförtroende du har, desto mer har du att förlora. De med lågt självförtroende är för nedtryckta för att diskriminera andra. Så de som hörs och syns mest är de med högst status. Och de som hatet riktas mot tystnar än mer.</p>
<p><i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i></p>	
<p>Hur kan ens olika grupptillhörigheter påverka beteendet på nätet?</p>	<p>Vi favoriserar medlemmar av den egna gruppen och har fördomar baserat på vilken grupp andra tillhör. Tillhör du en grupp med hög social status får du bättre självförtroende. Att nedvärdera andra är ett sätt att höja den egna gruppen.</p>
<p><i>Hur påverkas ungas nätvardag? Ge exempel:</i></p>	

Arbetsblad: Lagligt eller olagligt på nätet

Hur påverkas vårt beteende på nätet av att vi möter andra och jämför oss med dem på avstånd, via en skärm? Börja med att fylla i mittenkolumnen. Kontrollera sedan svaren i serien *Är nätet ett laglöst land* av Stephanie Abdallah.

Detta har hänt	Olagligt?
En person skriver att den vill ha sex med mig, trots att jag inte vill.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i> Det är kanske olagligt. Att skriva eller skicka bilder och texter trots att du tydligt sagt ifrån att du inte vill ha den typen av kontakt kan vara olagligt. Personen som utsätter kan anmälas till polisen.	
En pensionär fotade mig på stan utan att fråga.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i> Det är okej, eftersom det sker på offentlig plats. Det kan vara förbjudet att fotografera eller filma en person i privat miljö, som i ett omklädningsrum eller badrum, utan personens tillåtelse. Skulle det hända dig kan du anmäla personen till polisen.	
Någon skriver på nätet att jag är ful och dum i huvet.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i> Ja. Det kan vara olagligt. Samma regler som gäller på gatan, i skolan och på jobbet gäller också på nätet. Du kan anmäla elakheter till sidan de är skrivna på, till exempel Facebook, eller, om du tror att det är ett brott, till polisen.	
En person skriver till mig hela tiden fast jag inte vill.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i> Det är kanske olagligt. Om någon hör av sig på ett sätt som du inte tycker om skulle det kunna utgöra ofredande och det är inte okej. Blockera personen, eller anmäl direkt till sajten. Du kan även göra en polisanmälan.	
Min klasskompis har ett hakkors som profilbild.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<i>Vad säger lagen:</i> Ja, det är olagligt. Det är hets mot folkgrupp. Säg till din klasskompis att ta bort den och/eller anmäl profilbilden direkt till sidan den finns på. Du kan även vända dig till skolan eller direkt till polisen.	

Detta har hänt	Olagligt?
En person hotar mig på sociala medier hela tiden.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<p><i>Vad säger lagen:</i> Ja, det kan vara olagligt. Om du blir kontaktad upprepade gånger på ett sätt som är stötande, skrämmande och hotfullt, så pass att du mår riktigt dåligt och blir rädd, kan det klassas som olaga förföljelse. Kontakta polisen och ansök om kontaktförbud.</p>	
En kompis har skickat vidare en nakenbild jag skickade till hen.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<p><i>Vad säger lagen:</i> Ja, det kan vara olagligt. Även om du valt själv att skicka bilden till din kompis har hen inte rätt att sprida den vidare utan tillstånd. Hen och andra som sprider den kan dömas för förtal.</p>	
Någon skrev "idiotjäväl" på min Facebookvägg.	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<p><i>Vad säger lagen:</i> Ja, det kan vara olagligt. Om någon skriver något elakt kan det enligt lag klassas som en förolämpning. Om det är väldigt elakt kallas det för förtal. Förtal är när någon sprider uppgifter om en person som gör att andra kan tro att personen är dålig på något sätt, till exempel om någon påstår att du är en mördare. Förtal kan straffas med höga böter.</p>	
En person har hotat mig med stryk på Snapchat?	☐ Ja ☐ Nej ☐ Kanske
<p><i>Vad säger lagen:</i> Om en kompis eller någon annan hotar med brottsliga saker som misshandel, våldtäkt eller mord, så kan det leda till stämning och skadestånd.</p>	

KOPPLING TILL SKOLANS STYRDOKUMENT

Arbetet med medie- och informationskunnighet, MIK, kan kopplas till flera delar av de styrdokument som ligger till grund för skolans arbete. Det handlar om värden som skolan ska stärka, innehåll i olika ämnen och kurser, samt färdigheter och förmågor som ska tränas. Eleverna behöver kunskaper om, utveckla färdigheter och reflektera kring sitt förhållningssätt till medier och information, som konsumenter och producenter.

Skolan har ett övergripande värdegrunds- och demokratiuppdrag som beskrivs i läroplanernas mål och riktlinjer för både grundskolan och gymnasieskolan. Att motverka sexistiska och hatiska budskap på nätet kan bland annat kopplas till kunskapsuppdraget, centralt innehåll kring normer och värderingar samt elevernas möjligheter till delaktighet och inflytande.

Skolan ska enligt läroplanerna främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller annan kränkande behandling. Alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling ska aktivt motverkas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.

Alla som arbetar i skolan ska:

- Medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen.
- I arbetet med eleverna verka för solidaritet med eftersatta grupper både i och utanför vårt land.
- Aktivt främja likabehandling av individer och grupper.
- Uppmärksamma och vidta nödvändiga åtgärder för att motverka, förebygga och förhindra alla former av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling.
- Visa respekt för den enskilda eleven och ha ett demokratiskt förhållningssätt.
- I skolans arbete med normer och värden uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökade digitaliseringen medför.

På efterföljande sidor ger vi flera exempel på kopplingar för åk 7–9 och för gymnasiet.

Grundskolan

Läroplanen för grundskolan föreskriver att undervisningen ska bidra till att varje elev bland annat:

- Kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter.
- Respekterar andra människors egenvärde.
- Tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor.
- Kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen.

Skolan ansvarar för att varje elev efter grundskolan:

- Kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden.
- Har kunskaper om samhällets lagar och normer, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar i skolan och i samhället.
- Kan använda modern teknik som ett verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande.

Arbetet med värden och normer ska genomsyra all verksamhet i grundskolan. Arbetet kring hur vi beter oss på nätet kan vara en del av detta. Det är också något som är aktuellt i de flesta ungdomars egen verklighet.

Jämställdhet är ett övergripande mål: "Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella köns-
mönster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet."¹

¹ <https://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan>

Digitalisering

Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Eleverna ska kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Därför ska alla elever:

- Ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik.
- Ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt kunna värdera information.

Exempel på kopplingar till ämneskunskap

Samhällskunskap

Undervisningen ska ge eleverna verktyg att hantera information i vardagsliv och studier och kunskaper om hur man söker och värderar information från olika källor. *Eleverna ska ges förutsättningar att:*

- Utveckla kunskaper om hur man kritiskt granskar och analyserar samhällsfrågor och samhällsstrukturer.
- Reflektera över hur individer och samhällen formas, förändras och samverkar.
- Reflektera över mänskliga rättigheter samt demokratiska värden, principer, arbetssätt och beslutsprocesser.

Elever ska också ges möjlighet att arbeta med:

- Mediernas roll som informationsspridare, opinionsbildare, underhållare och granskare av samhällets maktstrukturer.
- Möjligheter och risker förknippade med internet och kommunikation via elektroniska medier.
- Rättigheter och rättsskipning.
- Demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen.
- Etiska och demokratiska dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter.
- Möjligheter och risker förknippade med internet och digital kommunikation samt hur man agerar ansvarsfullt vid användning av digitala och andra medier utifrån sociala, etiska och rättsliga aspekter.
- Ungdomars identiteter, livsstilar och välbefinnande och hur dessa påverkas av till exempel socioekonomisk bakgrund, kön och sexuell läggning.

Svenska

I kursplanen anges att språk är människans främsta redskap för att tänka, kommunicera och lära. Genom språket utvecklar människor sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker. Undervisningen ska bland annat bidra till att eleverna utvecklar förmåga att skapa och bearbeta texter, enskilt och tillsammans med andra, stimuleras till att uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer, samt utvecklar kunskaper om hur man söker och kritiskt värderar information från olika källor.

I undervisningen ska ingå att lära sig om:

- Lässtrategier för att förstå, tolka och analysera texter från olika medier. Att urskilja texters budskap, tema och motiv samt deras syften, avsändare och sammanhang.
- Lära sig om olika sätt att skapa och bearbeta egna och gemensamma texter till innehåll och form.
- Att ge och ta emot respons på texter.
- Etiska och moraliska aspekter på språkbruk, yttrandefrihet och integritet i digitala och andra olika medier och i olika sammanhang.

Bild

Kursplanen betonar att bilder har stor betydelse för människors sätt att tänka, lära och uppleva sig själva och omvärlden. Barn och unga omges av bilder som har till syfte att informera, övertala, underhålla och ge oss estetiska och känslomässiga upplevelser. Kunskaper om bilder och bildkommunikation är betydelsefulla för att kunna uttrycka egna åsikter och delta aktivt i samhällslivet.

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar sin kreativitet och sitt intresse för att skapa. Den ska också uppmuntra eleverna att arbeta på ett undersökande och problemlösande sätt, samt bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur bildbudskap utformas i olika medier.

Eleverna ska bland annat arbeta med:

- Framställning av berättande informativa och samhällsorienterande bilder om egna erfarenheter, åsikter och upplevelser.
- Återanvändning av bilder, material och föremål i eget bildskapande, till exempel i installationer.
- Digital bearbetning av fotografier och andra typer av bilder.
- Presentationer av eget bildskapande.
- Rättigheter och skyldigheter, etik och värderingar när det gäller bruk av bilder samt yttrandefrihet och integritet i medier och övriga sammanhang.

Gymnasieskolan

Läroplanen, examensmålen och kursplanerna för de gymnasiegemensamma ämnena föreskriver att skolan ska se till att alla elever bland annat:

- Har kunskaper om de mänskliga rättigheterna.
- Kan göra medvetna ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter.
- Respekterar andra människors egenvärde och integritet.
- Har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv.
- Har förmåga att kritiskt granska och bedöma det hen ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor.
- Har förmåga att använda digital teknik.
- Har ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information.

Läroplanen för gymnasieskolan föreskriver att skolan ska ”aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Eleverna ska uppmantras att utveckla sina intressen utan fördomar om vad som är kvinnligt och manligt.”

Lärare ska se till att ”undervisningen till innehåll och uppläggning präglas av ett jämställdhetsperspektiv”. Det etiska perspektivet är också av betydelse för många av de frågor som tas upp i utbildningen. Undervisningen i olika ämnen ska ge en grund för och främja elevernas förmåga till att göra personliga ställningstaganden och agera ansvarsfullt mot sig själva och andra.

Exempel på kopplingar till ämneskunskap

Samhällskunskap

Ämnet Samhällskunskap ska belysa att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt. Eleverna ska ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur samhället påverkas av digitalisering. *Undervisningen ska bland annat behandla:*

- De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.

- Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån olika demokratimodeller och den digitala teknikens möjligheter.
- Digitalisering och mediers innehåll.
- Grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap.

Psykologi

Ämnet psykologi behandlar olika sätt att förstå och förklara mänskliga beteenden, känslor och tankar utifrån olika psykologiska perspektiv:

- Eleverna ska bland annat utveckla kunskaper om de komplexa faktorer som påverkar beteende, känslor och tankar hos människan både som individ och tillsammans med andra.
- Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att utveckla förmåga att reflektera över det egna beteendet samt egna känslor och tankar, och genom det bidra till ökad självkänedom.
- Reflektera över olika psykologiska fenomen och perspektiv i relation till egna erfarenheter. utföra enkla experiment och observationer samt reflektera över resultaten.

Svenska

Kursplanen betonar att samhällets utveckling och digitaliseringen påverkar språk, språkbruk och former för kommunikation. Genom undervisningen ska eleverna därför ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, sova och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter.

Eleverna ska ges möjlighet att undersöka:

- Språklig variation i talat och skrivet språk med tonvikt på hur språkvariationen hänger samman med till exempel geografisk och social bakgrund samt ålder och kön.
- Digitaliseringens inverkan på språk och språkbruk.
- Skillnader mellan formellt och informellt språkbruk samt attityder till olika former av språklig variation.

Eleverna ska också:

- Få använda digitala verktyg och medier för presentation, kommunikation, interaktion och samarbete när det gäller texter.

- Utmanas till nya tankesätt och öppna för nya perspektiv.
- Ges möjlighet att reflektera över olika typer av språklig variation.
- Utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor.

Bild

Undervisningen i ämnet bild ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om och färdigheter i hur bilduttryck konstrueras, framställs och används för kommunikation. Den ska leda till att eleverna utvecklar kunskaper om hur betydelse skapas i bilder samt färdigheter i analys och tolkning av egna och andras bilder.

Undervisningen i ämnet bild ska ge eleverna förutsättningar att utveckla bland annat:

- Förmåga att se, analysera, tolka och samtala om olika typer av bilder. Kunskaper om bildens funktion och användningsområden i samhället, i nutida, historiskt, nationellt och internationellt perspektiv.
- Förmåga att arbeta nytänkande, idérikt och med personligt uttryck samt att arbeta i kreativa processer.
- Färdigheter i att framställa bilder med hjälp av olika material, tekniker och konstnärliga uttryckssätt, såväl med traditionella material som i nya konstformer och medier samt förmåga att själv utforma bildspråkliga budskap.
- Förmåga att exponera, presentera och diskutera olika former av bildarbete.
- Kunskaper om hur bilder och visuella framställningar uttrycker stämningar, betydelser och berättelser i olika genrer.
- Kunskaper om etiska förhållningssätt, lagar och andra bestämmelser om upphovsrätt och arbetsmiljö som gäller för området.

Elevernas arbetsmiljö

Skolan har i uppdrag att skapa en god lärandemiljö där alla barn och unga är trygga och kan vara sig själva, så att de har möjlighet att utvecklas och lära för framtiden. Skolan ansvarar för att elevernas arbetsmiljö är fri från trakasserier och kränkande behandling, vilket idag ibland även omfattar nätet.

Ansvaret utgår från arbetsmiljölagen, diskrimineringslagen (kapitel 6) och skollagen (kapitel 2). Skollagen skyddar elever från kränkande behandling som inte har någon särskild grund. Diskrimineringslagen skyddar elever från trakasserier och diskriminering som har koppling till någon av diskrimineringsgrunderna.

Skolan har ansvar att anmäla, utreda och åtgärda kränkande behandling eller trakasserier som förekommit vid utbildningen, det vill säga under lektionstid, raster och i övrigt under skoldagen. Ansvaret är dock vidare än så – enligt lagtexten följer skolans ansvar vad som sker i samband med verksamheten. Det innebär att skolan är ansvarig för sådana kränkningar som sker under verksamhetsförlagd utbildning (VFU), på skolresor, under studiebesök, i skolbussen och så vidare.

Enligt Barn- och elevombudet (BEO) ingår det i skolans ansvar att anmäla, utreda och åtgärda sådana kränkningar som har koppling till skolan, även om de sker på internet. Skolverket skriver i sina allmänna råd för arbete mot diskriminering och kränkande behandling att kränkningar som begås på elevernas fritid, exempelvis över internet, och sedan fortsätter i verksamheten, ska utredas på samma sätt som de kränkningar som bara förekommer i verksamheten (Skolverket 2012b). Det spelar alltså ingen roll om kränkningen sker på eller utanför nätet, så länge den sker i samband med verksamheten.

Statens medieråd

www.statensmedierad.se